

UDC (УДК) 351.754.1(48)

Туз Назарій Дмитрович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: tyznazar@i.ua
ORCID ID: 0000-0001-6317-6415

Моргун Микола Віталійович,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: koka-morgan@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-6316-7383

ВІДНОВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ВІДПОВІДНО ДО СКАНДИНАВСЬКОЇ МОДЕЛІ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ

Анотація. Досліджено тактичні методи, які можуть застосувати поліцейські відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки під час масових заходів, оскільки доволі часто поліцейські під час проведення масових заходів змушені протистояти агресивній, протиправній поведінці, інколи з використанням насильства, для припинення яких потрібно використовувати примусові заходи. Застосування сили має обмежуватись мінімально необхідними діями, щоб забезпечити відновлення публічного порядку та безпеки.

Ключові поняття: тактичні методи, поліцейські, охорона публічного порядку і безпеки, затримання.

Tuz Nazarii,

Candidate of Law, docent Lecturer
at the Tactical and Special Training Department
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: tyznazar@i.ua
ORCID ID: 0000-0001-6317-6415

Morgun Mykola,

Candidate of Historical Sciences, docent Lecturer
at the Tactical and Special Training Department
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: koka-morgan@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-6316-7383

RESTORATION OF PUBLIC ORDER AND SECURITY ACCORDING TO SCANDINAVIAN MODEL OF PUBLIC ORDER AND SAFETY DEFENSE

Abstract. The article deals with tactical methods, applied by police officers during mass events holding according to Scandinavian model of public order and safety defense, whereas police workers often must apply various tactical approaches during peace public meeting with the aim not to allow aggressive behavior by some of the participants, who intention applying violence.

Tactical methods, applied by police officers during mass events holding according to Scandinavian model of public order and safety defense are adopted from the concept of Scandinavian countries concerning holding police operation by movable subdivisions. The following methods could be included to such as: «indication of the way of going», «making barrage», «tight protection under strengthened control», «apprehension of particular individuals», «separation (dispersal) and breakdown», «sluice».

For making the following methods effective and productive for police, crucial is that people, to whom the police operations are directed or particular police measures are taken perceive them as fair and lawful. Probability or possibility, that it will be exactly like that increase if police approach for applying these methods completely corresponds principles of reduction and resolving the conflicts. Although they can contribute and assist in preserving situation in state «green» (calm) or return to it, if these methods will be applied in thought-out and wise way. However, very high requirements are expected from every police officer, who takes part in the operation, when these methods are applied according to the particular situation. Also, it requires thorough and maximally qualified planned work, when every officers of the organization is informed and wield the methods in the best way.

Key concepts: police officer, tactical methods, public order and safety defense, sluice, apprehension.

DOI 10.32518/2617-4162-2020-1-106-111

Вступ

Стаття 39 Конституції України зазначає, що «громадянам гарантується право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, а обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – задля запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [1].

Проблематика мирних зібрань завжди була, є та, безперечно, залишатиметься актуальною і з теоретичної, і з практичного погляду. І це зрозуміло, оскільки мирні зібрання є не лише критерієм, за яким визначається рівень демократії в країні, а й надзвичайно дієвим способом громадського контролю за інститутами публічної влади. У новітній історії є чимало наочних прикладів, які свідчать про те, що «майдани» – це ефективний механізм реалізації та забезпечення суверенітету Українського народу, який має право визначати політичну, економічну та соціальну долю своєї країни, використовуючи для цього як інструмент мирні зібрання. Тут варто згадати також і про те, що мирні зібрання подекуди є засобом реалізації низки інших прав приватних осіб – права громадянина на свободу світогляду і віросповідання, думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо [2, с. 7].

Одну із вагомих ролей у забезпеченні та реалізації права громадян на мирні зібрання виконують працівники Національної поліції України, оскільки дотримання прав та свобод людини і громадянина є важливим принципом діяльності поліцейських і має лежати в основі їхньої повсякденної діяльності.

Поліцейські під час виконання своїх завдань несуть відповідальність згідно з зако-

ном за вжиття відповідних заходів, які дають змогу людям реалізовувати свої права, і вона не повинна неправомірно втручатися в процес здійснення прав і завжди має діяти неупереджено. Зважаючи на конституційний принцип щодо мирних зібрань, всі громадяни мають право збиратися мирно, без зброї, тому поліція має завжди сприяти реалізації права на свободу зібрань всіх груп в суспільстві, для того щоб кожна людина могла брати участь у різноманітних формах вираження думки в громадських місцях.

Інколи, характер зібрання або склад його учасників може передбачати присутність деяких людей, яким потрібна особлива увага під час здійснення ними фундаментального права на мирні зібрання. У випадках, коли працівникам поліції потрібно припинити правопорушення, вони можуть застосувати силу та передбачені законом заходи примусу. Однак, застосування сили завжди має бути співрозмірним і має обмежуватись мінімально необхідними діями, що забезпечать відновлення порядку. За будь-яким застосуванням сили або використанням спеціальних засобів поліції мають швидко слідувати дії, спрямовані на деескалацію (як тільки ситуацію взято під контроль). Поліцейські, які задіяні на охорону публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян, завжди повинні мати в запасі різні варіанти тактики для забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Приймаючи рішення про необхідність застосування сили, поліція завжди має пам'ятати про різноманіття учасників заходу і про диференційований підхід до різних груп в складі учасників зібрання. Не можна використовувати силу проти мирних учасників зібрання, а також для розгону мирного зібрання, навіть якщо воно є незаконним чи являє собою надмірне, але не небезпечне втручання в життя інших людей. Поліція завжди має зважати на той факт, що в разі застосування сили існує ризик ескалації, що призведе до ще гірших наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання тактичних методів, які можуть бути

застосовані поліцейськими відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки під час масових заходів вивчали та опрацьовували А. Бінерт, Т. Цезар, О. Аданг, І. Чепел, М. Гамільтон, Е. Хендрікс, С. Джарман, А. Конце, З. Місіч, А. Оссі та ін.

Однак, зважаючи на активне впровадження скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян, бажання щодо реформ поліцейської діяльності в Україні, постійно виникають наукові пошуки шляхів вирішення проблем, які виникають в процесі виконання практичних обов'язків працівниками поліції під час забезпечення право громадян на мирні зібрання.

Метою наукової статі є аналіз та характеристика тактичних методів, які можуть бути застосовані поліцейськими під час проведення масових заходів відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки.

1. Загальна характеристика тактичних методів охорони публічного порядку та безпеки

Тактичні методи, які можуть бути застосовані поліцейськими відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки під час масових заходів запозичені із концепції Скандинавських країни щодо проведення поліцейської операції мобільними підрозділами. До таких методів можна віднести: блокування певного місця – створення загородження, затримання окремих осіб, проведення затримання, передача затриманого, затримання окремих осіб під час здійснення щільної охорони із посиленням контролем, демонстрація сил.

2. Блокування певного місця – створення загородження

У разі потреби поліція може обмежити правил демонстрантів або унеможливити доступ або прохід до певного місця під час публічних заходів та зібрань або державних свят. Це може здійснюватися, наприклад, у разі виникнення ризику масових заворушень або порушень публічного порядку для уникнення конфронтації та сутічок між групами або для того, аби захистити об'єкти нерухомості, такі як посольства тощо. Поліції все ж таки варто уникати потрапляти у такі ситуації, де обмеження у просторі не дають змоги повноцінно діяти проти потенціальних агресивно налаштованих демонстрантів, тому що саме тоді існує максимальний ризик виникнення конфліктів, і як наслідок, із численними фізичними ушкодженнями.

У тих випадках, коли поліція при проведенні аналізу ступеню ризику та картини наявності (можливих) загроз розглядає та приймає один або декілька сценаріїв виконання такого

потенційного ризику, перед проведенням операції головний керівник поліції разом із командувачем поліцейською операцією та командирами підрозділів проводять обговорення та розробляють тактику дій навколо вищезазначених місць під час планування з метою оптимізації передумов та можливостей для запобігання конфліктів із отриманням фізичних ушкоджень [3, с. 233].

3. Затримання окремих осіб

Затримання може здійснюватися як особовим складом у форменому одязі, так і співробітниками у цивільному, що працюють у легко захищених та добре захищених (броньових) автівках. Затримання є саме тим, що належить до буденної роботи поліцейських. Різниця між звичайними затриманнями у будні дні та затримання, що відбувається під час демонстрацій у зібранні людей полягає у тому, що існує певна низка інших параметрів, на які потрібно звернути увагу, при порівнянні його із «буденним затриманням або арештом». Погано сплановане та непрофесійно проведене затримання у недоречно/невдало обраний час може не тільки поставити поліцейських, які його проводять, у незручне становище або створити для них небезпеку, а навіть спричинити негативні наслідки та створити ускладнення для подальшого проведення усієї операції, поставивши його під загрозу.

Затримання, проведене у спокійний спосіб, без його драматизації, що буде супроводжуватися належним спілкуванням, без злоби, у більшості випадків взагалі не призведе до якихось небажаних реакцій з боку оточення. Якщо затримання може бути здійснено за допомогою спілкування, що призведе до надання добровільної згоди та підкорення затриманої особи наказом поліції, то можливо на це також варто спрямувати свої зусилля при роботі з зібранням людей. По причині того, що затримання у людському зібранні переважно може призводити до сильної реакції та дій проти працівників поліції – або іноді навіть до супроводу, нападу, застосування сили та побиття працівників поліції – і не тільки з боку нього, кого затримують, а також інших персон навколо, є особливо важливим оцінити ситуацію взагалі, а також можливі негативні наслідки такого затримання, безпосередньо перед його здійсненням (здійсненням такого силового втручання). Іноді краще зачекати з проведенням затримання до створення більш тактично вигідної ситуації. Така оцінка має завжди базуватися на принципах необхідності та пропорційності (сил).

Можливо буде складно провести таку оцінку для поодинокого поліцейського або

командувача групою. Здебільшого командир групи необхідно тоді провести таку оцінку із кращим розумінням ситуації загалом, чи проводити затримання саме у цей момент, чи ні. Якщо ситуація дозволяє це, то командир групи має дати знати про це підлеглим та віддати наказ на проведення затримання. В іншому випадку, можливо, поодинокі патрульні (співробітники окремого патруля) мають проводити затримання у такий самий спосіб, як і під час виконання щоденної роботи (під час щоденного патрулювання), але самозрозуміло, що робити це, виходячи з власної оцінки картини ситуації, легітимності своїх дій та можливостей [4, с. 570].

4. Проведення затримання

Як правило дорученим буде, якщо для проведення фізичного затримання буде виділено та передбачено двоє поліцейських з групи. В успішних випадках може бути все ж більш доречніше, щоб командувач групи визначив хто саме з поліцейських має проводити затримання в залежності від того, на якій відстані знаходяться відносно того, кого планується затримати, або інших обставин.

Інші члени групи відповідають за безпеку та утворення захисного – оборонного кола, повернувшись до тих людей, що будуть навколо, для того щоб проінформувати їх про те, що відбувається та захистити поліцейських, які здійснюють затримання, від імовірного нападу або спроби заволодіти схоплену особу (правопорушника). Дуже важливо, щоб поліцейські, які утворюють захисне – оборонне коло, підлаштовували свої дії під цю ситуацію для того, щоб не спровокувати та поглибити конфлікт, не накаляти ситуацію з подальшим розвитком подій. Якщо існують такі передумови, то також важливо поінформувати обурених осіб про причини здійснення поліцією для нього, то існує великий ризик того, що особи, які знаходяться навколо, розцінюють дії поліції як неправомірні або неправильно або не до кінця розуміють причини для затримання.

Коли поліцейські наближається до тієї особи, коли планується затримати (що є об'єктом для затримання), здебільшого може стати перевагою, якщо затримання відбудеться спокійно, без привертання надмірної уваги. Коли поліцейські знаходяться у зручній позиції для проведення затримання, вони різко змінюють темп (тобто, прискорюються) для того, аби затримання було неочікуваним як для особи – об'єкту для затримання, так і людей навкруги. Якщо є можливість, можна також якимось чином відволікати увагу натовпу або людського зібрання, наприклад розмовою або

якоюсь розвагою тощо, поки буде здійснюватися затриманням. Однак, така розвага не має бути у такій формі, що сама по собі призведе до загострення ситуації та виконанню конфлікту. Затриманого швидко виводять з самої зони, де відбувалося його затримання, та ведуть або до власного службового автомобіля, або до іншого автомобіля, призначеного для транспортування затриманих. Дуже важливо, щоб водій вибрав/знайшов якомога зручне місце для розташування спецтранспорту.

Група має перебувати поруч із транспортним засобом та використовувати його у якості захисту під час посадки. Після цього машина може покинути місце затримання без подальшої необхідності здійснювати складні маневри (не виконуючи складних маневрів). Під час затримання дуже важливо, щоб командувач групи перебував трохи подалі, і водночас не брав активної участі у фізичному затриманні або розпочав/вступив у дискусію з окремими особами навколо, для того аби мати можливість спостерігати за ситуацією та діями групи, і у разі необхідності, підійти, втрутитися у ситуацію, віддати якість розпорядження та відкоригувати дії підлеглих. Якщо командувач групи бачить, що ситуація загострюється та ризикує перерости у бійку або конфлікт, вийшовши з-під контролю, то він має віддати наказ принципи проведення затримання [4, с. 569].

5. Передача затриманого

Під час затримання поліцейські інформують керівництво в належний спосіб про причини затримання згідно до закону. Поліцейський, що привів затримання, відповідає за затриманих або взятих ними під опіку або захист осіб під час затримання аж до моменту передання їх відділенням/групам/одинаціям для транспортування затриманих.

Командувач групи завжди несе відповідальність за документування проведеного затримання. Також він відповідальний за передання цих рапортів командувачу підрозділу [5].

6. Затримання окремих осіб під час здійснення щільної охорони із посиленням контролем

Поліція розміщується групами навколо ходи людського зібрання, що рухається по вулиці, наприклад, ходи демонстрантів, у відповідності до методу «щільної охорони із посиленням контролем». Командувач підрозділу їде прямо позаду колони демонстрантів і саме звідти керує ходом проведення поліцейської операції. Він має подбати, про те, щоб мати у своєму розпорядженні тактичний резерв, що складається щонайменше з однієї групи для

того, аби мати змогу посилити ним групи з обох боків.

Коли одна з груп, що знаходиться на одному з боків демонстрації отримує наказ провести затримання, може бути дуже корисним та надати перевагу, якщо поліцейські, що їде по іншій стороні ходи демонстрантів, провели якийсь відволікаючий маневр (за допомогою якихось дій, маневру або оголошення) так, щоб відвернути або відволікати увагу натовпу демонстрантів від тої групи поліцейських, що має здійснити затримання.

Після проведення затримання група негайно повертається із затримання затриманих, якщо такий вже є на місці. Групи, що залишилися, негайно беруть під свій контроль пусте місце збоку демонстрації, яке потім заповнюється тактично резервною групою, щоб таким чином продовжувати виконання щільної охорони із посиленням контролем (для збереження щільності строю). Після проведення затримання (та передачі затриманого транспортному підрозділу), група повертається, стає у колонну поруч із командувачем підрозділу і стає тактичною резервною групою, після чого знову можливо проводити затримання.

У ситуації, коли підозрювані правопорушники (злочинці) або порушники порядку йдуть групою або у самому початку, або останніми у хвості демонстрації або іншого людського зібрання, то ця група людей відокремлюється від решти демонстрантів у спосіб тактичного методу «шлюз». Якщо ситуація дає підстави та мотиви для того, щоб затримати усіх учасників людського зібрання або натовпу, командувач поліцейської операції приймає рішення про те, у якому місці буде доручено та зручно оточити осіб, що підлягають затриманню із застосуванням способу «шлюз». Якщо усі ці заходи буде здійснено для того, аби затримати цих учасників за скоєння правопорушення/злочину, то все ж таки необхідно заздалегідь дуже добре задокументувати скоєні злочин/правопорушення для забезпечення подальшого судового процесу та притягнення до відповідальності. Також від поліцейських вимагається дуже добре та ретельно провести відбір правопорушників серед тих людей, кого вони блокували внаслідок проведення маневру «шлюз», а також

оцінити наявність ресурсів для подальших дій, як безпосередньо на місці, так і можливі подальші заходи, такі як виклик транспортних засобів для перевезення затриманих із достатньою кількістю місць, проведення слідчих дій та передання справи на розгляд прокурору і далі до суду [6].

7. Демонстрація сил

Може бути зроблено тактичний вибір на користь того, що ще заздалегідь до настання критичної ситуації або виникнення такого стану, або безпосередньо у момент них під час проведення операції за допомогою збільшення числа присутності поліцейських, керівництво поліції дасть оточенню сигнал того, що будь-яка спроба спричинити появу масових заворушень, порушити громадський порядок або здійснити інші злочинні дії будуть блокуватися та подавлятися поліцією шляхом проведення чисельних затримань.

Чисто тактично це виконується шляхом того, що протягом коротшого або довшого часу під час проведення, наприклад, демонстрації значно збільшується кількості поліцейських на вулицях та у натовпі. Цей метод може доповнюватися іншими тактичними методами, такими як вказання шляху (спрямування) або щільна охорона під посиленням контролем [7].

Демонстрація сили може також здійснюватися шляхом появи великої кількості спецтранспортів.

Висновки

Підбиваючи підсумки розгляду питання щодо тактичних методів згідно з скандинавською моделлю охорони публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів, можна сказати, що поліцейські можуть використовувати різноманітні тактичні методи. Щоб вищевказані методи отримали бажаний результат, важливим є те, щоб ті люди, на яких спрямовані дії поліцейської операції або стосовно яких здійснюється поліцією певні заходи, сприймали їх як законні та справедливі. Ймовірність або можливість того, що все буде саме так, підвищується у разі, якщо підхід поліції до застосування цих методів повністю відповідає принципам зменшення та подолання конфліктів.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2847-10>
2. Мельник Р. С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. К., 2015. 168 с.
3. Hoggett and Stott C. Crowd psychology, public order police training and the policing of football crowds. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2010. Vol. 33. No 2. P. 218–235.
4. Reicher S., Stott C., Cronin P., O-Adang. (2004). An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing An International Journal of Police Strategies & Management*. 558–572.

5. Policing Assemblies. *Amnesty International*. 2013. URL: https://www.amnesty.nl/sites/default/files/ainl_phrp_short_paper_policing_assemblies.pdf
6. Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association. Maina Kiai, UN GA A/HRC/20/27, May 2012.
7. Gothenburg Committee, Report (SOU 2002:122), 2002, pdf-Summary in English. URL: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/38/16/6d1e4dcc.pdf>

References

1. Konstytucja Ukrainy [The Constitution of Ukraine] : pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2847-10> [In Ukr.].
2. Melnyk, R. S. (2015). Pravo na svobodu myrnykh zibran: teoriia i praktyka [Right to freedom of peaceful assembly: theory and practice]. K., 168 [In Ukr.].
3. Hoggett, & Stott, C. (2010). Crowd psychology, public order police training and the policing of football crowds. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, Vol. 33, 2, 218–235.
4. Reicher S., Stott C., Cronin P., & O-Adang (2004). An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing An International Journal of Police Strategies & Management*, 558–572.
5. Policing Assemblies. Amnesty International. (2013). Retrieved from https://www.amnesty.nl/sites/default/files/ainl_phrp_short_paper_policing_assemblies.pdf
6. Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association. Maina Kiai, UN GA A/HRC/20/27, May 2012.
7. Gothenburg Committee, Report (SOU 2002:122), 2002, pdf-Summary in English. Retrieved from <http://www.regeringen.se/content/1/c4/38/16/6d1e4dcc.pdf>

*Стаття: надійшла до редакції 11.03.2020
прийнята до друку 18.03.2020*

*The article: is received 11.03.2020
is accepted 18.03.2020*